

ЗМІСТ

ВСТУП ДО КУРСУ	7
-----------------------------	---

ЧАСТИНА 1. ЛЕКЦІЇ

Лекція № 1. Основні поняття і проблеми. Філософія архітектурної творчості за часів Стародавнього Світу та Середньовіччя (С.Г. Буравченко)	10
Лекція № 2. Категорії філософії як методологія наукових досліджень в галузі архітектури. Категорія і концепції монументальності в творчості архітекторів різних епох (С.Г. Буравченко)	18
Лекція № 3. Концепції інтеграції архітектури і природи. Сталий розвиток середовища у творчості сучасних архітекторів (С.Г. Буравченко, О.Г. Пивоваров)	29
Лекція № 4. Антропологія мистецтва та архітектури (В.В. Карпов)	39
Лекція № 5. Діалектика вічної і тимчасової архітектури. Архітектура, заснована на часі (С.Г. Буравченко, А.М. Бармашина)	67
Лекція № 6. Онтологія архітектурної форми. Віртуальна реальність архітектури. Новітні напрямки архітектури, що використовують методи віртуальної реальності (С.Г. Буравченко)	78
Лекція № 7. Взаємні трансформації та інтеграція архітектури, сценографії і музики (С.Г. Буравченко, Н.В. Бжезовська)	96

ЧАСТИНА 2. ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Методичні вказівки	117
Короткі тези на основі рефератів студентів	119
1. Становлення національної української архітектури	119
Могильна А.В. <i>Філософія архітектурної творчості Івана Григоровича Барського</i>	119
Савченко Р.В. <i>Філософія архітектури Готфріда Йогана Шеделя</i>	121

Наконечна А.О. Освітні заклади у творчості Йосипа Каракіса.	123
Кудрик М.А. Філософія архітектурної творчості Олександра Комаровського.	126
2. Архітектори світу та їх школи.	128
Жовнер В.Ю. Сакральні основи архітектури Гауді.	128
Карнаухова Ю.В. Філософія архітектурної думки Френка Ллойда Райта.	131
Лупіна А.В. Філософія життя та творчості Ле Корбюзьє.	133
Чернишева М.О. Порівняння творчих рис архітекторів Моісея Гінзбурга та Ле Корбюзє.	135
Зузяк А.Б. Філософія творчості та метаболізм в архітектурі Кендзо Танге.	138
Куріченков А.Р Луїс Кан — «архітектор світла» та «архітектор-філософ».	141
Безпала Л.Г. Філософія архітектурної творчості Ренцо Піано.	144
Мовчан С.Б. Архітектора Нормана Фостера.	146
Кліванська А.В. Філософія творчості архітектора Майкла Грейвса.	147
Галайба К.В. Філософія архітектурної творчості Жана Нувеля.	149
Сотніченко А.А. Філософія архітектурної творчості компанії Рема Колхаса.	150
Поліщук А.М. Новаторство Фріденсрайха Гундертвассера в сфері архітектурної екології.	152
Макух Н.С. Містобудівні акценти: ефект Більбао – творчі інтервенції Френка Гері.	155
Комар С.С. Філософія і творчість Йорна Оберга Утзона.	158
Осадча М.М. Філософія архітектурної творчості архітектора та теоретика Альдо Россі.	160
Власюк Ю.І. Філософія архітектурної творчості Мануеля Нуньес-Яновського.	162
Розбицька А.В. Філософія та символізм створення архітектором Даніелем Лібескіндом Єврейського музею в Берліні	165
Вент О.В. Філософія архітектурної творчості Захи Мохаммад Хадід.	168

Крепка І.О. <i>Філософія у творчості малайзійського архітектора Кена Янга (Ken Yeang) — одного з основоположників сталої архітектури</i>	170
Гуменюк Т.О. <i>Філософія архітектурної творчості Стефано Боєрі</i>	174
Шинкаренко Я.Р. <i>Концептуальні підходи до проєктів подружжя Фуккас</i>	176
Осадчук І.В. <i>Філософія творчості Шигеру Бана сучасний нормкор чи соціально відповідальний архітектор</i>	178
Перчиць В.В. <i>Філософія архітектурної творчості Тойо Іто</i>	182
3. Сучасні архітектурні тенденції	184
Александрова М.А. <i>Синтез сучасної та давньої архітектури</i>	184
Шашкова І.С. <i>Філософія сучасного музейного простору</i>	188
Аніканова К.Ю. <i>Філософія створення та сучасні технології музеїв</i>	192
Бурчак А. <i>Філософія сучасного високощільного житла на основі сусідських общин в умовах європейського півдня</i>	195
Келюх В.Г. <i>Взаємозв'язок води та архітектури</i>	198
Герман М.О. <i>Стале місто в умовах жаркого клімату</i>	200
Круть Т.В. <i>Філософія та соціальні передумови сучасного простору для освіти</i>	203
Дзюба К.О. <i>Архітектура в епоху цифрової культури</i>	206
Тітова К.В. <i>Кіберспортивні споруди як архітектурне явище</i>	209
Тимченко Д.О. <i>Філософія віртуальної архітектури як крок у майбутнє</i>	211
Гресь К.С. <i>Навіщо архітектори будують власні будинки</i>	213
Шапранова М.Р. <i>Вплив фемінізму на архітектурну творчість минулого століття</i>	215
Чернюк С. <i>Авангард та сміливі експерименти в архітектурі сучасного Китаю</i>	218
4. Аспекти та проблеми монументальної архітектури	220
Кекконен Р.Ю. <i>Філософія архітектури єврейських нагробних пам'ятників та меморіалів</i>	220
Манукян Н.Ж. <i>Мистецтво хачкара</i>	223

ВСТУП ДО КУРСУ

Філософія архітектурної творчості — предмет програми для архітектурних факультетів вищої школи, який можна викладати за різними підходами, наприклад — з глибоким проникненням в гносеологічні аспекти формування архітектури різних епох. Ретельним аналізом впливу на архітектурні рішення різних чинників з використанням категоріального апарату філософії, особливою увагою до вивчення семантичних прототипів архітектурних візрців стародавніх часів, коли формувалися основні елементи архітектурної мови та образні стереотипи — так звані архетипи або символи архітектури. Є хрестоматійні курси з акцентами на методології наукових досліджень в галузі архітектурознавства, а також на семантичні аспекти сучасної архітектурної мови, трактування яких окремими філософами і архітекторами-теоретиками буде дещо авторським, тобто суб'єктивним і часом відноситься до архітектурної критики.

Ключовим питанням у виборі підходу до вивчення і викладання філософських аспектів архітектурної творчості на наш погляд має бути наступне — практичний ефект вивчення даного предмету для архітекторів, які тільки вступають на стежину архітектурно-проектної роботи, буде в вихованні навичок концептуального мислення. Дуже популярна серед замовників архітектури реляція про те, що архітектор повинен виконувати примхи того, хто платить гроші. До яких крайнощів і конфліктів це призводить нам наочно демонструє А.В. Беломесяцев у ввідній статті своєї авторської монографії [1, 6].

На тлі надзвичайного конформізму і релятивізму у професійній свідомості важливо, щоб архітектор брав до уваги багатовекторність і суспільну орієнтованість завдань і обов'язків професії — відповідальність перед містом, природним ландшафтом, краєвидом; суттєвість вимог безпеки, довговічності, екології, функціональної придатності, історичної спадкоємності.

При цьому важливо не забувати, що архітектура — це вид мистецтва, в якому передбачені унікальні і в значній мірі персоніфіковані рішення архітектора-автора — головного суб'єкта творчості. Ці рішення залежать від становлення архітектора як унікальної особистості, його дитинства, його освіти і вчителів, від унікально психічного типу творця, від історичних подій і оточення, від сприятливої або наповненої обтяженнями, суперечностями на межі «абсурду» [1, 22; 2] творчої долі митця. Не випадково Теодор Адорно писав про те що творчість починається з того моменту коли ситуація і суперечність завдань доведені до абсурду.

Досвід свідчить, що яскраві і дотепні архітектурні інновації несуть в собі великий потенціал — не тільки естетичний, але й економічний. Досконалі архітектурні рішення забезпечують довгий вік життя архітектурних творів, їх домінує становище у містах, і навіть економічне процвітання міста, де з'являються унікальні споруди.

Основна ідея цього оригінального підходу у викладенні матеріалу — усвідомлення потреби філософських, концептуальних, за сутністю підходів в повсякденній праці архітектора. Вони стають необхідними в самовизначенні архітектора, та знаходженні принципів повсякденної праці будь якого архітектурного осередку — майстерні, бюро, ательє або студії. Не будемо перебільшувати, називаючи цей підхід авторським. Ймовірно велика кількість фахівців — архітекторів-практиків буде дотримуватися аналогічних позицій.

Окрім прийняття до уваги загальноконцептуальних підходів в традиційній і сучасній архітектурі, які можуть суттєво відрізнятись, варто провести аналіз джерел і природи архітектурної самобутності й впливовості на суспільство відомих архітекторів і архітектурних шкіл, що були започатковані на підставі філософських доктрин і концепцій зазначених митців. Вивчаючи під таким кутом творчість визначних архітекторів можна побачити, що окрім матеріальних — суто архітектурних — результатів у вигляді малюнків, креслень, макетів, комп'ютерних моделей і реалізованих в натурі споруд та ансамблів, успішні архітектори приділяють увагу вивченню природи архітектури, її значенню для організації міста, комунікативної мови, та сенсу отриманих автором парадоксальних ідей архітектурного твору.

Багато унікальних архітектурних рішень і натхнених ними архітектурних шкіл базуються на сформульованих архітектурно-філософських концепціях, баченні ролі архітектури в формуванні світогляду етносу і окремої громади, цінностей і пріоритетів, уявленні про традиційне та ідеальне середовище. Для того, щоб архітектура була сприйнятою громадянами, важливо, щоб ідеальне уявлення крокувало попереду появи новаторських проєктів. І там, де архітектор не цурається активної апологетики, цей процес гармонізації архітектурних інтервенцій в середовище, що склалося, і сподівань громади або суспільства, мас людей, мешканців — проходить гармонійно і з взаємним порозумінням. Не випадково впровадження новітніх архітектурних ідей спочатку здійснюється на теоретичному рівні — через публікації статей, карт, доктрин, трактатів, журналістських циклів і навіть книг, останнім часом — через блоги і публікації в Інтернеті, а вже потім — через конкретні проєкти будівель і їх зведення.

Література:

1. *Адорно Т.* Теорія естетики / пер. з нім. Київ : Видавництво Соломії Павличко «ОСНОВИ», 2002. 518 с.
2. *Беломесяцев А.Б.* Філософські основи архітектури / Інститут проблем сучасного мистецтва Академії мистецтв України. Київ : ІПСМ АМУ, 2005. 488 с.

References:

1. *Adorno T.* Teoriya estetyky / Per. z nim. Kyiv : Vydavnytstvo Solomiyi Pavlychko «OSNOVY», 2002. 518 s. [In Ukrainian]
2. *Byelomesyatsev A.B.* Filososfs'ki osnovy arkhitektury / Instytut problem suchasnoho mystetstva Akademiyi mystetstv Ukrainyiny. 2005. 488 s. [In Ukrainian]

ЧАСТИНА 1

ЛЕКЦІЇ

Лекція № 1

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ І ПРОБЛЕМИ. ФІЛОСОФІЯ АРХІТЕКТУРНОЇ ТВОРЧОСТІ ЗА ЧАСІВ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ ТА СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

С.Г. Буравченко, проф.

План лекції

1. *Філософія і світогляд. Предмет філософії архітектури і архітектурної творчості.*
2. *У чому полягає філософія архітектури Стародавнього Єгипту та творчі особливості єгипетської архітектури.*
3. *Античні філософські концепції і архітектура. Вітрувій і Аристотель про роль філософії у творчості архітектора.*
4. *Середньовічні концепції зодчества. Спостереження В. Гюго про те, що друкowana книга вбиває зодчество. Трансформація завдань середньовічної архітектури.*

Викладення курсу починається з визначення основних понять. Наука «філософія» (від грец. *phileo* — люблю та *sofia* — мудрість) буквально означає «любов до мудрості».

Філософія — це теоретично обґрунтований світогляд, найбільш зріла форма духовної культури.

Творчість — діяльність людини, спрямована на створення **якісно нових**, невідомих раніше духовних або матеріальних **цінностей**: наукові відкриття, нові твори мистецтва, інженерно-технологічні, управлінські, чи інші інновації.

Необхідними компонентами творчості є фантазія, уява, психічний зміст якої міститься у створенні образу кінцевого продукту (результату творчості). Творчість може розглядатися у двох аспектах: психологічному й філософському (Wikipedia).

Психологія творчості досліджує процес, психологічний «механізм» протікання акту творчості, як суб'єктивного акту індивіда.

Більш детально і прагматично описує механізми творчості **евристика** — ця дисципліна узагальнює різні методики, робочі моделі та механізми творчого процесу, в тому числі такого, що відбувається в робочих групах.

Філософія розглядає питання про сутність творчості, до якої не однаково ставилися в різні історичні епохи).

Філософія архітектури — розділ філософії мистецтва, що опікується проблемами естетичної цінності, її семантики і зв'язку із загальними тенденціями у розвитку культур (Wikipedia).

Філософію архітектурної творчості доречно починати вивчати **із світогляду в мистецтві стародавнього Єгипту**. У чому полягає філософія архітектури Древнього Єгипту? Палаці і житлові будинки будувалися з глини або цегли, а погребіння і сакральні споруди з каменю. Основними гаслом єгипетської архітектури: «Життя на землі — тимчасове, а життя після смерті — вічне, таким чином, і будова має бути вічною». Це поняття є фундаментальним і сьогодні поділяє сучасну архітектуру на монументальну і природну (тобто підпорядковану природі і сьогоденним потребам).

За виключенням пірамід, єгипетські будівлі прикрашалися кам'яним різьбленням, ієрогліфами і об'ємними статуями. Ці зображення як своєрідна кам'яна **література** розповідають про фараонів, богів, простих людей і природний світ: рослин, птахів і звірів, а також містить закодовані знаки, що мали містичне значення, наприклад зображення жука-скарабея (рис. 1.1).

За античних часів теоретики архітектури наполягали на тому, що архітектор має бути філософом. По меншій мірі архітектор має використовувати філософські знання. Наприклад відомий вчитель і теоретик римської архітектури Вітрувій звертає увагу на тому, що «філософія підіймає дух архітектора, викорінюючи в ньому самовпевненість, робить його більш ввічливим, справедливим, чесним і аж ніяк не скаредним.

Це надзвичайно важливо, тому що, справді, ніяка робота не може бути виконана без чесності і сумлінності. Архітектор не повинен бути жадібним і прагнути до наживи, а зобов'язаний серйозно підтримувати свою гідність — дотриманням свого доброго імені; це ж саме і наказує філософія». Вітрувій вказує, що філософія пояснює природу речей.

Рисунок 1.1 — Літературний аспект архітектури стародавнього Єгипту

Вітрувій звертає увагу на необхідність вивчати історичні прототипи архітектурних рішень для розуміння їх літературно-історичного змісту — наприклад походження каріатид, як жінок, що були проведені в триумфальній ході афінян, «щоб вони, служачи тяжким прикладом рабства, вкриті вічною ганьбою, повселюдно платилися за злочин своїх співгромадян» (карійців, що зрадили афінян). В подальшому архітектори застосували статуї цих жінок для несення тяжкості, щоб пам'ятали про покарання карійців» (рис. 1.2) [1].

Аристотель в «Метафізиці» висловлював думки щодо типів творчості і знання. За його думкою, будь-яке мислення спрямоване або на діяльність, або на творчість, або носить теоретичний характер. Мислення, яке безпосередньо пов'язане з діяльністю, це «емпірія» (досвід), «праксис» (діяння), «фронезис» (розсудливість). Це, насамперед, знання ремісників, що формуються на основі матеріально-виробничої діяльності, які Аристотель мало цінував.